

09. FEB. 1994

Nyhedsbrev nr. 14 februar 1994

ISSN 0908-3553

SEMINAR OM METALEKSIKOGRAFIENS BETYDNING FOR PRAKTISK ORDBOGSARBEJDE

og

GENERALFORSAMLING

for foreningen **Leksikografer i Danmark (LEDA)**

mandag den 14. marts klokken 13.15

på Københavns Universitet Amager lokale 13.1.43 B (Centersalen)

Program:

13.15	Velkomst og praktiske oplysninger
13.30-14.00	1. indlæg ved Hans-Peder Kromann, HHK
14.00-14.30	2. indlæg ved Hanne Ruus, KU
14.30-15.00	Pause (kaffe med kage for tilmeldte)
15.00-15.30	3. indlæg ved Peter Widell, Politiken
15.30-16.00	4. indlæg ved Jens Axelsen, Gyldendal
16.00	Diskussion
17.00	Generalforsamling
Dagsorden jfr. vedtægterne § 5:
1. Valg af dirigent
2. Formanden aflægger beretning
3. Kassereren fremlægger det reviderede regnskab
4. Fastsættelse af kontingent
5. Valg af formand og/eller bestyrelsesmedlemmer samt suppleanter
6. Valg af revisor og revisorsuppleant
7. Forslag
8. Eventuelt
18.00	Middag for tilmeldte

Tilmeldingsblanket vedlagt dette nummer af Nyhedsbrevet. Sidste frist for tilmelding til kaffe og middag er den 7.3.1994.

DANSK SPROGNÆVN

Medlemsmøde i LEDA om Ordbogsanmeldelser 8.11.1993

Programmet for medlemsmødet var:

Henning Bergenholtz, Handelshøjskolen i Århus
Ordbøger burde anmeldes af fagfolk

Poul Lindegård Hjorth, tidl. Inst. f. Nordisk Filologi
Om at anmelde ordbøger i fagtidsskrifter

Anna Garde, G.E.C. Gads Forlag
Om forfatterens og forlagets forhold til ordbogsanmeldelser

Ib Poulsen, Inst. f. Nordisk Filologi og Dagbladet Politiken
Om ordbogsanmeldelser i dagspressen

Nedenfor bringes de fire indlæg fra medlemsmødet.

Ordbøger skal anmeldes af fagfolk

Af: *Henning Bergenholtz*

Kun ved mindre provinsaviser er det almindeligt, at anmeldelsen af en koncert bliver skrevet af en medarbejder, der ikke har stort kendskab til både musikteori og den nuværende musikscene. På samme måde er det heller ikke almindeligt at bede en tilfældig journalist om at anmelde et teaterstykke eller et nyudkomment skønlitterær værk. Men sådan er det ikke med ordbøger. Her skal både forlag og ordbogsforfatter være tilfreds, hvis der overhovedet bringes en anmeldelse af bare nogle af de udkomne ordbøger. Både i aviser og i mange lingvistiske fagtidsskrifter skrives af en anmelder, der typisk hverken er leksikograf eller har særlig kendskab til metaleksikografiske overvejelser. Selvfølgelig er der undtagelser fra denne regel, men altså undtagelser, som i Danmark særligt findes ved anmeldelse af fagordbøger.

Denne ikke særligt positive bedømmelse bygger på en analyse af 252 danske anmeldelser af ordbøger, som Jens Erik Mogensen og jeg har brugt som udgangspunkt for en artikel med titlen "Wörterbuchkritik in Dänemark". Dette korte bidrag kan ikke forstås som en sammenfatning af det nævnte bidrag, men nogle af resultaterne derfra refereres.

Ganske alment må det fastslås, at anmeldelserne generelt både er dårlige og kedelige. Jeg vil inddele dem i tre grupper: **A.** Dem, der skriver noget positivt eller negativt næsten udelukkende under hensyntagen til lemmaselektionen eller ækvivalentselektionen. **B.** Dem, der er ude at hyppe egne kartofler, dvs. de er gode venner eller uvenner med leksikografen eller forlaget, eller de vil først og fremmest påvise deres egen fortræffelighed. **C.** Dem, der blot skriver for-

lagets reklametekst af, evt. med mindre uvæsentlige ændringer. **D.** Dem, der refererer ordbogens opbygning og indhold så objektivt som muligt, og hvor den samlede bedømmelse begrundes med henvisninger til mere end meget tilfældige opslag, og hvor teksten også er skrevet med et sådant engagement, at læserens interesse fanges.

Ligesom man teoretisk godt kan forestille sig, at en god musikanmeldelse kan forfattes af en tilfældig udvalgt tilhører, kan man også forestille sig, at en tilfældig ordbogsbruger ud fra egne erfaringer og sine forestillinger om andre brugssituationer vil kunne skrive en ordbogsanmeldelse. Hvor man nok vil kunne blive enige om beskrivelsen af en god musikanmelders faglige forudsætninger, er det mere usikkert, hvad der kan kendetegne en sådan fagmand, jeg efterlyser som ordbogsanmelder. Det er **ikke** en tilfældig bruger, f.eks. en tilfældig journalist. Men er det en lingvist? Heller ikke, hvis denne ikke har kendskab til metaleksikografi. En lingvist vil dog i en vis grad kunne gælde som halvfagmand, idet mange fagleksikografiske termer og teorier har overlappninger til den almene lingvistik. Er alle leksikografer så fagfolk og således selvskrevne som anmeldere af ordbøger? Nej, selvfølgelig ikke. For at kunne anmelde en etymologisk ordbog må anmelderen have sproghistoriske kundskaber – i hvert fald, hvis ikke kun bredden og forståelsesgraden af informationerne, men også rigtigheden af angivelser kritiseres. På samme måde vil en tilfældig leksikograf uden tvivl kunne skrive en almen anmeldelse af en fagordbog uden at have kendskab til det pågældende fag, men anmelderen vil ikke være i stand til at påpege direkte faglige fejlinformationer, kun at nogle ser ud til at være ufuldstændige eller for svært forståelige.

De krav om kvalificerede ordbogsanmeldere står, det er jeg godt klar over, i et eklatant misforhold til gældende praksis. Det er også klart, at man i et så lille land som Danmark vil få svært ved at finde anmeldere, som opfylder de anførte kvalifikationskrav, hvis man samtidig krævede, at der ingen positive eller negative relationer var mellem den anmeldte leksikograf og anmelderen. Alligevel vil jeg ikke undlade at henvise til, at jeg havde tilbudt Jyllands største avis, at et team af leksikografer regelmæssigt kunne anmelde både almensproglige og fagsproglige ordbøger. Kulturredaktørens interesse var mindre end beskeden: "Ordbogsanmeldelser skriver vi selv. Vi kan jo alle bruge ordbøger. Men jeg vil tage det op i næste redaktionsmøde." Jeg venter i øvrigt stadig på reaktion.

Også i danske fagtidsskrifter er ordbogsanmeldelser både kvantitativt og kvalitativt dårligt repræsenteret. Positivt vil jeg fremhæve dette nyhedsbrev, men også tidsskrifterne *Sprint* og *Hermes*, selv om begge sidstnævnte tidsskrifter dog ikke tillader tilstrækkeligt grundige anmeldelser, som måske ikke behøver at få et omfang på flere hundrede sider (som i Wiegand/Kucera's anmeldelse af Brockhaus-Wahrig), men som kunne blive metaleksikografisk mere relevant, hvis den nødvendige plads ville kunne stilles til rådighed. Sådanne udførlige og grundige anmeldelser vil i øvrigt være klart meriterende. I stedet for den lidt uforskammede første kvalitetsinddeling af anmeldelser, vil en typologi, der tager hensyn til læsergruppen og anmeldelsens udførlighed nok være mere relevant til en beskrivelse af foreliggende anmeldelser:

1. udførlige anmeldelser for leksikografer
2. korte anmeldelser for leksikografer
3. udførlige anmeldelser for ordbogsbrugere (og leksikografer)
4. korte anmeldelser for ordbogsbrugere (og leksikografer)
5. omtaler for ordbogsbrugere (og leksikografer)

I praksis kan der opstå usikkerhed, om en bestemt anmeldelse skal betragtes som en udførlig eller en kort. I vores materiale findes ingen eksempler på type 1 (udførlige anmeldelser for leksikografer). Type 2 findes udelukkende i LEDA. Type 3 (udførlige anmeldelser for ordbogsbrugere) findes i fagtidsskrifter, særligt i lingvistiske. De er kendetegnet ved at give kritiske informationer til den potentielle bruger (og køber) under hensyntagen til de fleste af de grundliggende anmeldelseskategorier (se følgende tabel). I de korte anmeldelser for brugere findes et smallere udvalg af beskrevne anmeldelseskategorier. Endelig findes der særligt for almensproglige ordbøger mange eksempler på type 5 (omtaler), hvor en kort beskrivelse af ordbogens omfang, indhold og pris ofte har stor lighed med forlagets reklamemateriale.

I følgende tabel er de undersøgte anmeldelser opdelt i de nævnte typer på en sådan måde, at det første tal står for monolingvale almensproglige ordbøger, andet for bilingvale almensproglige ordbøger, og det sidste for fagordbøger. Summen af angivelser i den enkelte spalte kan overstige summen af gennemsete anmeldelser, da flere anmeldelser beskriver flere ordbøger og nogle anmeldelser i flere forskellige sammenhæng går ind på en bestemt anmeldelseskategori:

ANMELDELSESTYPE	udførlige anmeldelser for leksiko- grafer	korte anmeldelser for leksiko- grafer	udførlige anmeldelser for brugere. (og leks.)	udførlige anmeldelser for brugere (og leks.)	omtale for brugere. (og leks.)
ANMELDELSESKATEGORI	0 / 0 / 0	1 / 2 / 0	11/17/15	42/50/14	23/76/1
ordbogsbrugere	0 / 0 / 0	0 / 2 / 0	5 / 6/19	16/13/18	3/17 / 1
ordbogsbrugereresituationer	0 / 0 / 0	0 / 1 / 0	4 / 6/26	23/10/14	3/13 / 0
råd til brugerne	0 / 0 / 0	1 / 0 / 0	1 / 0 / 2	4 / 0 / 0	2 / 2 / 0
pris	0 / 0 / 0	0 / 0 / 0	1 / 0 / 7	11/12 / 7	7/49 / 0
layout	0 / 0 / 0	2 / 0 / 0	6/14/16	13/18 / 8	1/33 / 0
om ordbogsforfatteren	0 / 0 / 0	0 / 0 / 0	1 / 4 / 4	9/20 / 4	4 / 1 / 1
sammenligning med andre ordbøger	0 / 0 / 0	0 / 0 / 0	4/17/17	25/14 / 3	0 / 6 / 0

ordbogens forhistorie	0 / 0 / 0	0 / 0 / 0	8/10/ 0	14/15/ 1	7/15/ 0
henvisning til andre anmeldelser	0 / 0 / 0	0/ 1/ 0	3/ 6/ 4	0/ 4/ 0	0/ 0/ 0
empirisk basis	0 / 0 / 0	0/ 0 / 0	2/ 4/12	7/ 2/ 3	0/ 2/ 0
omtekst	0 / 0 / 0	0/ 3/ 0	4/ 5/20	8/11/16	2/13/ 0
lemmaselektion	0 / 0 / 0	3/ 9/ 0	25/58/101	66/84/25	22/61/ 1
lemmaanordning	0 / 0 / 0	0/ 0 / 0	4/ 3/10	5/ 3/ 2	0/ 6/ 0
præskriptiv/deskriptiv	0 / 0 / 0	0/ 0 / 0	1/ 0/ 2	7/ 0/ 0	0/ 0/ 0
ækvalenter	0 / 0 / 0	0/ 0 / 0	1/38/76	11/41/13	0/19/ 0
grammatik	0 / 0 / 0	0/ 1/ 0	18/25/27	14/ 9/ 4	0/11/ 0
retskrivning	0 / 0 / 0	0/ 0 / 0	3/ 0/ 3	11/ 2/ 5	3/ 2/ 0
udtale	0 / 0 / 0	0/ 0 / 0	18/ 2/ 0	35/ 2/ 0	3/ 9/ 0
semantik	0 / 0 / 0	0/ 0 / 0	0/ 0/35	15/ 0/17	0/ 0/ 0
diasystematiske angivelser	0 / 0 / 0	0/ 3/ 0	6/11/34	9/ 4/ 9	0/ 2/ 0
etymologi	0 / 0 / 0	0/ 0 / 0	2/ 0/ 0	6/ 0/ 0	1/ 0/ 0
eksempler	0 / 0 / 0	1/ 1/ 0	2/ 6/13	1/ 2/ 2	0/ 1/ 0
kollokationer	0 / 0 / 0	0/ 2/ 0	7/20/14	0/22/ 2	0/ 3/ 0
Illustrationen	0 / 0 / 0	0/ 1/ 0	3/ 2/ 0	12/ 2/ 1	9/ 1/ 0
synonymi/antonymi	0 / 0 / 0	0/ 0 / 0	0/ 4/20	3/ 0/ 3	0/ 0/ 0
ordbogens underholdningsværdi	0 / 0 / 0	0/ 0 / 0	0/ 4/ 0	8/ 4/ 0	0/ 0/ 0
positiv samlet bedømmelse	0 / 0 / 0	1/ 1/ 0	6/22/12	27/22/14	0/39/ 0
negativ samlet bedømmelse	0 / 0 / 0	0/ 0 / 0	3/ 5/ 7	1/ 0/ 1	0/ 0/ 0

En udførlig interpretation af de enkelte kategorier i forhold til anmeldelsestyperne findes i den nævnte artikel. Her vil jeg slutte med et spørgsmål, som besvares med fire henvisninger: Hvad kendetegner en god anmeldelse? Den tager højde for alle relevante kategorier, som er anført i ovenstående tabel. Den tager højde for de fire krav i Axelsen 1992, eller de ti bud i Jørgensen 1992 eller de syv teser i Leisi 1993.

"Så let er det" er titlen på det ene af de nævnte bidrag. "Så let ville det være" er nok mere i overensstemmelse med ønsker og den virkelige praksis.

Litteratur:

Axelsen, Jens: En anmeldelse af en anmeldelse; i: *Sprint* 2, 1992, 1-5

Bergenholtz, Henning/Jens Erik Mogensen: Wörterbuchkritik in Dänemark; i: *Lexicographica* 9, 1993. (i trykken)

Jørgensen, John Chr.: Så let er det. Kunsten at skrive gode anmeldelser; i: *Politiken* 19.9.1992

Leisi, Ernst: Sieben Thesen zum Rezensionswesen; i: *Deutsch als Fremdsprache* 30, 1993, 188-189.

Om at anmelde ordbøger i fagtidsskrifter

Af: Poul Lindegård Hjorth

Dette causeri kommer til at handle om, hvordan lige netop jeg bærer mig ad med at anmelde ordbøger i fagtidsskrifter. Det ville sikkert være mere spændende at få en generelt deskriptiv redegørelse (hvordan anmelder man ordbøger?) eller et generelt præskriptivt oplæg til diskussion (hvordan bør ordbøger anmeldes?), men noget så krævende har jeg ikke påtaget mig at levere.

Betegnelsen fagtidsskrift kan jo opfattes på flere måder. Jeg har ikke villet holde mig til den snævreste definition, som her ville være 'tidsskrift for leksikografer', men tænker især på tidsskrifter, der henvender sig til en bredere kreds af personer, som må antages på professionens vegne at have brug for den pågældende ordbog. Mine ordbogsanmeldelser er næsten alle fremkommet i Danske Studier, et ganske vidtfavnende tidsskrift, der bl.a. har bud til læsere med interesse for, ofte akademisk uddannelse i dansk sprog. Men jeg har også været på gæsteoptræden med et par anmeldelser i et af LEDA's nyhedsbreve.

Om mine faglige forudsætninger for at anmelde ordbøger må jeg først sige, at de begrænser sig til dansk (og delvis nordiske) sprog. Siden jeg afsluttede min universitetsuddannelse i dansk har jeg altid beskæftiget mig med studium af og undervisning i dansk (og nordiske) sprog. Leksikograf er jeg ikke, men jeg har nogle års erfaring med praktisk ordbogsarbejde (Gammeldansk Ordbog, Supplement til Ordbog over det danske Sprog), og jeg har i mange år været knyttet til et sådant arbejde i funktioner som medlem af tilsynsråd o.l. Og så er jeg ordbogsbruger i temmelig stor stil.

Den sidst nævnte omstændighed har i høj grad været bestemmende for mine anmeldelser: synsvinklen er først og fremmest brugerens. Men jeg har trods alt også snuset så meget til håndværket, at jeg nu og da drister mig til at anlægge leksikografens synsvinkel.

Af det foregående er det vel allerede delvis fremgået, hvem jeg har i tankerne, når jeg laver mine anmeldelser. Jeg tager specielt sigte på mine nærmeste fagfæller; samtidig håber jeg, at jeg kan få held til at sige noget, som de involverede leksikografer og deres kolleger finder værd at overveje. Imidlertid vil jeg gerne nå ud over disse trods alt ret små grupper. Fagfolk kan alt efter omstændighederne også andre end de nævnte være, i relation til en udtaleordbog således professionelle sprogbrugere som fx skuespillere og oplæsere i radio og tv; de kan også gøre krav på, at fagtidsskriftets anmeldelse af den pågældende ordbog er tilgængelig og vejledende for dem. Egentlig ville jeg gerne betjene endnu en kategori af potentielle brugere: mange ordbøger er af så stor almen betydning, at den interesserede offentlighed kunne have behov for at læse en faglig vurdering af dem; men det er ikke realistisk at forestille sig, at et fagtidsskrift får så mange i tale.

Før jeg går videre, er det ikke overflødigt at få fastslået, at det at anmelde en ordbog er et dybt utilfredsstillende forehavende. Det er nemlig aldeles givet, at opgaven ikke kan løses: man kan ikke lære en ordbog at kende på de få måneder, der normalt står til ens rådighed - det tilstrækkelige kendskab opnås først ved mange års flittig brug.

Hvad skal en stakkels anmelder så stille op?

Jeg sætter mig først grundigt ind i redaktionens egne forbemærkninger o.l. De kan ved de ordbøger, jeg får til anmeldelse, være ganske omfattende.

Dernæst læser jeg et antal sider i sammenhæng. Oftest er det uoverkommeligt at læse hele ordbogen. Man kan dog komme ud for ordbøger, som ikke er større, end at det lader sig gøre at læse rub og stub; det er sket en enkelt gang for mig, og da læste jeg selvfølgelig det hele.

Almindeligvis bliver man imidlertid nødt til at forlade sig på stikprøver efter den systematiserede tilfældigheds princip, gennemarbejdelse af hver n'te (fx hver 20., ved større værker måske hver 50.) side. Derved indsamler man med sikkerhed et meget betydeligt materiale, som giver anledning til fortsatte undersøgelser, fx med henblik på konsekvens: hvordan er andre repræsentanter for denne ordtype behandlet? betegnes samme fænomen - i udtaleordbøger fx visse stødforhold - altid på samme måde? osv. Den slags forhold er en god jagtmark. Den bliver måske mindre givtig, efterhånden som edb-teknik muliggør konsekvens i udarbejdelsen i et omfang, som tidligere var utænkeligt; men i dag er der nok at tage fat på. For resten er det da ikke givet, at brugeren bliver ladt i stikken, fordi samme oplysning ikke gives på samme måde overalt, når bare den gives; men konsekvens i alle led sparer tid for en ordbogs faste kunder.

Stikprøverne giver anledning til andet end konsekvenskontroller. Alle kender vist den situation, at man ved at se noget kommer i tanke om noget helt andet - af uransagelige grunde. Når jeg bliver offer for den slags frie associationer, om man vil: tankeflugt, sørger jeg naturligvis for at få stillet min nysgerrighed efter at se, hvad ordbogen har at sige om dette andet.

Ikke mindst vigtigt er det nok, at jeg i den periode, hvor jeg samler materiale til min anmeldelse, prøver mest muligt at leve med den pågældende ordbog, slår op i den, så snart jeg kommer i berøring med noget, som denne ordbog må kunne belyse.

I skarp kontrast til de sidst opregnede indfaldsprægede eller af tilfældigheder bestemte aktiviteter står en anden type undersøgelser: systematisk sammenligning på et antal udvalgte punkter af en ordbog med dens slægtninge, evt. forgængere. Fx er det nærliggende at sammenligne en ordbog over dialekterne på de danske øer med dens lidt ældre samtidige, en jysk ordbog, og det kan også give udbytte at se dem begge i sammenhæng med Ordbog over det danske Sprog, der tydeligvis i en lang række formelle henseender har været bestemmende for dem; eller at sammenligne en dansk udtaleordbog med en engelsk. Efter min erfaring giver den slags sammenligninger meget; bl.a. kan de afsløre forglemmelser eller bevidste udeladelser af ord, som man måske kunne vente at finde behandlet, men frem for alt tjener de til at lære én noget om en ordbogs egenart.

Når jeg ad de veje, som jeg nu har gjort rede for, så godt som muligt har gjort mig bekendt med den ordbog, jeg skal anmelde, står jeg almindeligvis med en forfærdelig masse notater. De må sorteres grundigt, en hel del af dem kan ved nærmere eftertanke ikke bruges til noget, men til alt held viser det sig dog altid, at de resterende omhandler forhold, som det er værd at tage op i en anmeldelse.

Et obligatorisk led i den forbrugeroplysning, som en anmeldelse bl.a. skal være, er et så vidt muligt objektivt signalement af den pågældende ordbog, en loyal redegørelse for dens anlæg og afgrænsning. Anmeldelsens adressat skal have ordentlig besked om, hvad han kan finde i den ordbog, og - måske ikke mindre vigtigt - hvad han ikke kan finde.

Det er en selvfølge, at anmeldelsen også skal rumme diskuterende og vurderende elementer. Nogle af synsvinklerne for disse ligger altid fast: imødekommer ordbogen brugerens interesser? er den godt leksikografisk håndværk? behandler den sit emne på et fagligt acceptabelt niveau? Ofte lægger redaktionens indledende bemærkninger op til principdrøftelser; dem føler jeg mig forpligtet til at gå ind i, hvis jeg da overhovedet mener at have forudsætninger for det.

I et mere ydmygt afsnit af vurderingsområdet befinder sig påvisningen af egentlige fejl, lige ned til den pedantiske pågribning af stave- og trykfejl. Jeg véd godt, at navnlig de sidste for mange læsere at se hører hjemme i småtingsafdelingen, og der er da også grænser for, hvor meget omtalen af den slags må få lov at fylde i en anmeldelse; men det skal klart fremgå af anmeldelsen, om en ordbog også i detaljer bærer præg af den omhu og nøjagtighed, som må kræves.

Når en anmeldelse skal fremkomme i et fagtidsskrift, må den rumme dokumentation for de påstande, der fremsættes, især vel for så vidt angår de forhold, der udpeges som kritisable. Det kan skabe problemer, for tidsskriftets redaktion kan have fastsat ret snævre grænser for, hvor meget en anmeldelse må fylde. Jeg er heldigvis ikke selv løbet ind i det problem; de tidsskrifter, jeg har anmeldt i, har tilstået mig den plads, jeg skulle bruge.

Noget andet er, at tekniske forhold kan sætte grænser for, hvor meget der kan dokumenteres. Fx kan man blive nødt til at overvinde sin lyst til at drøfte eller bare vise visse meget raffinerede udtaleangivelser, fordi det ville være uoverkommeligt vanskeligt eller uforholdsmæssigt kostbart at fremskaffe de lydskrifttegn, som optræder heri.

Jeg arbejder meget med anmeldelsens sproglige form, dels naturligvis fordi jeg i al almindelighed gerne vil skrive læseligt og tilgængeligt, dels også fordi jeg anser det for at være både i tidsskriftets og det anmeldte værks interesse, at anmeldelsen er til at læse. Så vidt jeg kan se, hjælper det på læseligheden, hvis anmelderen i det mindste glimtvis afstår fra at føre sig frem med højtidelig alvorssmine. I min egenskab af redaktør af Videnskabernes Selskabs skriftserier har jeg rig lejlighed til at undre mig over, at så mange anmeldelser (specielt af naturvidenskabelige skrifter!) er så gudsjammerligt kedelige. Måske er de pågældende anmeldere bange for ikke at blive anset for seriøse, hvis de skriver lidt underholdende. Jeg løber risikoen for at blive betragtet som useriøs, ikke at jeg jager efter at sige vittigheder, men jeg regner det ikke for en skam at krydre en anmeldelse med humor.

Her mod slutningen mander jeg mig op til at tilstå, at jeg nærmer mig anmelderopgaven uden noget teoretisk grundlag. Det er utvivlsomt en kompromitterende tilståelse, den akademiske mode kræver teoretiske grundlag; men for den, der som jeg først og fremmest føler sig som filolog, er der intet uvant ved den (ikke umetodiske, men) teoriløse situation. Jeg tør ikke afvise, at jeg ville kunne lave bedre anmeldelser, hvis jeg beherskede en omfattende (meta)-leksikografisk teoribygning; men jeg tror på, at jeg kan give den potentielle bruger fornuftig orientering alene på grundlag af opmærksom læsning, kritisk afprøvning og sund sans. I øvrigt søger jeg som nævnt at gå ind i drøftelsen af de principper, som redaktionen oplyser at have lagt til grund; det gør jeg i klar bevidsthed om, at jeg ikke er fagmand på højde med de specialister, som har redigeret de pågældende ordbøger, men tillige i håb om, at jeg ved at rette opmærksomheden mod bærende principper kan give anmeldelsens adressat vink af væsentlig interesse for karakteristikken af det anmeldte værk.

To bemærkninger om anmelderens situation er sikkert ikke helt overflødige:

Det er ingenlunde givet, at tidsskriftanmelderen selv vælger, hvad han vil anmelde. Undertiden har jeg selv ytret ønske om at anmelde en bestemt ordbog. Men ellers er jeg blevet opfordret af redaktionen, ofte med den (dog ikke altid udtalte) begrundelse, at man ikke rigtig kunne finde nogen, der var helt oplagt til hvervet. Jeg kunne have sagt nej til opfordringerne, bevares, men så ville redaktionen nok have været slemt på den, for personer, der gider anmelde ordbøger, vokser ikke på træerne; og jeg har også følt mig moralsk forpligtet.

Og mens vi er ved det moralske: Det kan jo være et problem, at det i så vid udstrækning er "vennerne", man skal anmelde. De skal selvsagt ikke have positiv særbehandling, men man vil da også gerne kunne omgås dem i morgen. Det dilemma, man her geråder i, synes mig at være én blandt flere stærke tilskyndelser til at give anmeldelser en urban form. Suaviter in modo.

Forfatterens og forlagets forhold til ordbogsanmeldelser

Af: *Anna Garde*

Når en ordbog står foran udgivelse - noget der er sjældent mere end én gang om året - har både forfatter og forlag naturligvis store forventninger til, hvordan den bliver modtaget af målgruppen. Der er oftest gået adskillige års hårdt og kostbart arbejde forud for en ordbogsudgivelse, og der er under hele forløbet tænkt meget på målgruppen, det være sig det almene, brede marked eller en speciel faggruppe. Den traditionelle og stadig gængse måde, hvorpå man kan gøre målgruppen opmærksom på at ordbogen er udkommet, er via anmeldelser i dagspressen og fagpressen. Derfor bliver der i god tid inden udgivelsesdagen sendt anmeldereksemplarer ud til alle landsdækkende dagblade, en række provinsdagblade, bl.a. visse som erfaringsmæssigt viser særlig interesse (læs: gider anmelde). Omkostningerne ved en sådan udsendelse er for en fagordbog (fx *Genteknologisk Ordbog*) typisk 40.000 kr. Hertil kommer så resten af markedsføringen, nemlig annoncer i relevante blade og evt. udsendelse af specielle mailing-brochurer. Alt i alt et stort, tocifret tusindbeløb.

Og hvad får man så igen for dette? Man får som regel efter en passende tid anmeldelser i fagblade og -tidsskrifter. En passende tid kan godt gå hen og blive over et år, da anmelderen først skal have tid til at bruge ordbogen, og da stofmængden i det pågældende blad kan danne køer. Men som forfatter og udgiver af fagordbøger er man meget glad for disse anmeldelser, især da de ofte er kvalificerede og virkelig går ind på bogens kvaliteter eller mangel på sådanne. Nogle anmeldere nøjes dog med at afskrive det pressebrev, der ledsager anmeldereksemplaret, eller noget af forordet, og det lærer hverken forfatter eller forlag ret meget af andet end, at man skal være meget bevidst om, hvad man skriver i netop forord eller pressebrev. Desværre læses de forskellige fagblade kun af en begrænset målgruppe (faggruppen), så man har en fornemmelse af at budskabet om denne nye ordbog ikke er nået ud til offentligheden. Her havde man jo sat sin lid til dagspressen.

På det punkt er der i de sidste 10 års tid sket det uheldige at dagbladene i deres prioritering af anmeldelser satser på andet end ordbøger, selv om de som sagt næppe drukner i nyudgivne ordbøger. Man kan gøre sig forskellige tanker om årsagen. Måske er det fordi man vil tilnærme sig billedmediernes hurtige, overfladiske og for en hver pris underholdende stil. Måske drukner ordbøgerne simpelthen i de enorme bjerge af anden litteratur. Eller måske er Danmark så lille at de kulturredaktører der bestemmer, hvad der skal anmeldes, har særinteresse i at pleje en god forbindelse med visse forlag og derfor konsekvent ignorerer andre. Ved direkte henvendelse til et par landsdækkende dagblades kulturredaktører, hvor de høfligt blev spurgt om deres kriterier for udvælgelse af ordbøger til anmeldelse svarede de: "Ordbøger! Sådan noget anmelder vi ikke!"

Når man ser på hvad man igennem årene har fået ud af at udsende for mange tusinde kroner anmeldereksemplarer, og når man hører reaktioner som ovennævnte, begynder man som forlægger at overveje, om ikke man skulle lægge sin markedsføring helt om og "glemme" de så uinteresserede dagblade.

Der er jo ingen grund til konstant at forsyne dem med gratis eksemplarer af dyre ordbøger, når de ikke vil ofre den mindste spaltepås at meddele offentligheden at de rent faktisk findes at købe.

Det viser sig jo heldigvis at offentligheden efterhånden opdager at ordbogen er der, og hvis den er tilstrækkelig god og i et acceptabelt prisleje, så køber de den også. Den effekt kan forlagene godt fremme på forskellige måder. Dette har vi bl.a. diskuteret med leksikograferne på HHÅ, og vi er blevet enige om at indføre en "varedeklaration" på bagsiden af enhver ny ordbog. Denne skal give både boghandleren og kunden så præcise og relevante oplysninger som muligt om, hvad netop denne ordbog indeholder, hvad den især kan bruges til, hvem den henvender sig til og hvordan den er ændret i forhold til evt. tidligere udgaver.

Måske kunne de ordbogsudgivende forlag i Danmark enes om det fordelagtige i en sådan standard-varedeklaration. Man bør erindre at selv i en studieboglade er ekspedienten ofte en elev der ud over fagbøger også skal sælge alt fra blyanter og tegneserier til skønlitteratur. De kan umuligt få leksikografisk viden nok til at kunne rådgive kunden der står overfor hylderne med det store udvalg af ordbøger der efterhånden er og som ikke altid er konkurrerende men supplerer hinanden.

Om ordbogsanmeldelser i dagspressen

Af: *Ib Poulsen*

Hvad er en **dagbladsanmeldelse** set med mine øjne?

En dagbladsanmeldelse er avisstof

En dagbladsanmeldelse er først og fremmest **avisstof**. Dvs. den er en kortgenre, og den skal være ligeså tiltrækkende for den almindelige avislæser som enhver anden del af avisen. Derfor er det begrænset, hvor fagspecifik en anmeldelse i et dagblad kan være. Som dagbladsanmelder koncentrerer man sig om det, der forekommer relevant i forhold til den gennemsnitlige læser.

En dagbladsanmeldelse er brugslitteratur

En dagbladsanmeldelse i almindelighed er derudover **brugslitteratur**, en slags forbrugervejledning, og den indeholder derfor som regel følgende elementer:

- varefakta (dvs. oplysninger om forfatter eller redaktør, om omfang og udstyr og om prisen)
- et signalement eller karakteristik af værket med eksempler
- en analyse af produktet
- vurderinger af værket
- en sammenfatning, der beskriver hovedindtrykket af bogen.

Nogle formår at anmelde meget kort. En af de mest kendte korte anmeldelser er Hans Brix's anmeldelse af Martin Andersen Nexøs "Himlen den blaa". Den lød: "Forfatterens navn er anseligt. Titlen er strålende. Indholdet er hø og hakkelse. (Plus lidt mere!)"

Hvad er en ordbogsanmeldelse i et dagblad?

Inden for det sidste par år har jeg anmeldt i hvert fald fire ordbøger: Frekvensordbogen, Idiomordbogen, Ømålsordbogen og genoptrykket af ODS.

Situationen når man skal anmelde en ordbog i et dagblad er denne: Du sidder med en ordbog, der vejer næsten halvandet kilo, som eksempelvis Frekvensordbogen. Du har tre hundrede ord til din rådighed. *Hvad stiller man op?* Hvor skal man sætte ind? Ordbogen er et stykke special-litteratur, et redskab for en mere eller mindre afgrænset gruppe af fagfolk. Jeg anser det for vigtigt at få følgende elementer med i en ordbogsanmeldelse:

- *Hvad er med i ordbogen, og hvad er ikke med?*
- *Hvordan er ordbogen bygget op, og hvorfor?*
- *Hvem er ordbogens primære og sekundære brugere?*
- *Til hvad kan den bruges, og hvordan?*
- *I hvilken udstrækning synes den at udfylde sin mission?*

Situationen er yderligere dén, at de fleste avisanmeldere ikke er leksikografer - langt fra, også selvom de måske har én eller anden faglig baggrund, som ikke er irrelevant for det pågældende ordbogsværk. Anmelderen er altså ikke ekspert på området, men skal alligevel forholde sig kvalificeret til ordbogen og pege på både stærke og svage sider ved ordbogsværket.

Nogle ordbøger er **nemme** at anmelde: Det er de ordbøger, der er forsynet med udførlig redegørelse for indhold, for brug og brugergrupper, altså ordbøger, hvor redaktøren har påtaget sig det arbejde, det er at beskrive, ikke bare *hvordan* ordbogen er blevet til, men også *hvad* den indeholder, og *hvad* den skal bruges til af *hvem*. Frekvensordbogen er et godt eksempel på en ordbog, der er nem at anmelde, fordi ordbogen indeholder disse oplysninger. Genoptrykket af ODS er en anden ordbog, der giver anmelderen meget at arbejde med, især gennem den grundige brugervejledning og analyse, der findes i bind 28.

De ordbøger, der er **svære** at anmelde, er dem, der mangler den slags oplysninger, eller kun giver dem i meget ringe omfang. Et sådant eksempel er Idiomordbogen. Her savnedes i høj grad en brugsanvisning til ordbogen.

Pressemeddelelser er en vigtig ting i denne sammenhæng:

Salgsmateriale i form af rene reklamer kan forlagene lige så godt spare sig. Bortset fra de få oplysninger om sidetal, pris, redaktør og forlag har de ingen værdi for en dagbladsanmelder, og de ryger lige luk i papirkurven. Hvis derimod forlæggerne vil fremstille pressemateriale med oplysninger om mål-

gruppe, indhold, brug og særlige styrker ved ordbogen, ville det lette dagbladsanmelderens arbejde. Anmeldelsens kvalitet og nytteværdi for læserne ville øges, hvis ordbogsredaktøren, der kender ordbogen, ville forsyne anmelderen med gode, konkrete eksempler til illustration af ordbogens anlæg. Skal en anmelder selv finde frem til disse eksempler ved tilfældig gennembladning, bliver resultatet helt naturligt ikke nær så godt.

Dertil kommer, at en avisanmelder oftest kun har ganske få dage (eller endnu mindre) til sin rådighed, når en ordbog skal anmeldes. På denne korte tid skal man altså både lære ordbogen at kende, danne sig et indtryk af den og skrive selve anmeldelsen.

Og hermed nærmer vi os den *kommunikationssituation*, som man som ordbogsredaktør og forlagsredaktør befinder sig i, nemlig dén at man ikke blot skal henvende sig til boghandlere og andre, der skal sørge for at sælge bogen, men også til en formidler. Det bør give anledning til, at man på forlagene nøje overvejer spørgsmålet: Hvad er det vigtigt for os som afsendere at fortælle anmelderen, også ud fra et ordbogsfagligt synspunkt? Sådanne overvejelser gør forlagene sig ifølge mine erfaringer kun alt for sjældent.

Hvad skal anmeldervendt informationsmateriale om ordbøger da indeholde?

Nogle ordbøger er som sagt nemmere at anmelde end andre. Men alt i alt er det vanskeligt at anmelde en ordbog. Stoffet er meget stort, og de eksempler, man som anmelder piller ud af ordbogen, skulle gerne være relevante og repræsentative.

For deciderede specialordbøger kan det være vanskeligt at skaffe sig et klart overblik over, hvem der skal bruge ordbogen.

Hvis forlagene gerne vil undgå useriøse anmeldelser, der i afmagt over for det kolossale stof tyr til at gøre sig morsomme på bekostning af ordbogen, kan man - både som redaktør og forlag - hjælpe anmelderen ved at lade ordbogen ledsage af:

- oplysninger om indhold,
- oplysninger om primære og sekundære målgrupper,
- oplysninger om og eksempler på brug,
- oplysninger om baggrunden for netop at udgive sådan en ordbog,
- særlig interessante eksempler eller ordbogsartikler,
- oplysninger om, hvad denne ordbog kan i forhold til andre ordbøger eller i forhold til ældre udgaver.

Disse oplysninger kan gives enten i ordbøgernes indledninger eller i form af en *fornuftig* brug af pressemeddelelser.

Men husk - først og fremmest i form af facts! En vigtig pointe for en anmelder er nemlig at sætte sit helt personlige fingeraftryk på en anmeldelse!

Referat fra Leksikografikonferencer i Oxford/England

Fra den 26-28 september '93 fandt dels en leksikografikonference dels en leksikografi-workshop sted i Oxford. Sidstnævnte, EURALEX Oxford Workshop in Practical Dictionarymaking, som var henlagt i Oxford University Press' lokaler, havde som tema at reducere en større tosprogsordbog med 40%. Om slutresultatet skulle være en advanced learners dictionary, en skoleordbog, en turistordbog, en fagordbog el.lign, var op til deltagerne selv.

Efter at have fundet sammen i grupper om den sprogkombination, man fandt relevant, gaves der rig lejlighed til at diskutere principielle spørgsmål i forbindelse med reduktionen og under skyldig hensyntagen til det den ønskede ordbogstype. Af de emner der blev gjort til genstand for diskussion kan nævnes: valg af ordforråd, sprogbrugsoplysninger, systematiseringsmuligheder inden for orddannelse, fremmedord osv.

Som en sidegevinst fik man i diskussionerne med de mange praktiserende leksikografer et godt indtryk af, hvor forskelligt forskellige leksikografer søger at løse samme opgave.

Lexikografikonferencen, Ninth Annual Conference of the UW Centre for the New OED and Text Research, som havde titlen "Making Sense of Words", var arrangeret af University of Waterloo, Canada og Oxford University Press i forening. Lokaler var stillet til rådighed af universitetet i Oxford.

Emnerne fordelte sig på følgende områder:

Lexikografisk udgangspunkt

- krydsreferencer i større leksikografiske værker
- nærsynonymi set i ordfeltsperspektiv

Lingvistisk-systematisk udgangspunkt

- semantisk differentiering/disambiguering på lexem-niveau
- statistiske metoder til forskellige formål, fx: kollokabilitet og synonymirelationer

Automatisk behandling af naturlige sprog

- oversættelse med udgangspunkt i funktionsord
- tesauring vha. relatering af signifikant kookkurrens i løbende (fagsproglig) text

Proceedings er udkommet i en publikation af samme navn som konferencen og kan erhverves ved henvendelse til:

UW Centre for the New OED and Text Research
University of Waterloo
Waterloo, Ontario
Canada, N2L 3G1

K.T.Thomsen, DDO

Nordisk leksikografisk tidsskrift

Den 2-3. oktober 1993, blev der på Göteborgs Universitet afholdt et møde, indkaldt af Henning Bergenholtz og Sven-Göran Malmgren og med andre deltagere fra Danmark, Finland, Island og Norge. Det blev på mødet vedtaget at udgive et nordisk leksikografisk tidsskrift, kaldet Lexico-Nord, i Nordisk Forening for Leksikografis regi, med de to indkaldere som hovedredaktører og med en lokalredaktør fra hvert land, fra Danmark Jens Axelsen.

Tidsskriftet skal udkomme en gang om året. Hvert nummer skal have et hovedtema, som for de første fem numre bliver:

- Almene ensprogede ordbøger i Norden
- Grammatik i tosprogede ordbøger
- Korpusbaseret leksikografi
- Fagleksikografi
- Nordiske ordbøger for små sproggrupper.

Den tematiske afdeling vil omfatte ca. 125 sider. Derudover skal der være en afdeling på ca. 75 sider, dels med grundigere anmeldelser, som godt må være lange, og dels med kortere omtaler af nyudgivelser. Desuden vil bladet bringe meddelelser fra foreningen og fra Nordisk Sprogsekretariat.

Prisen vil blive, for første nr. NKK 100.00 for medlemmer og 150.00 for ikke-medlemmer; for nr. 2 NKK 150.00 for medlemmer og 250.00 for ikke-medlemmer. For institutioner henholdsvis NKK 300.00 og 400.00.

Tidsskriftet vil udkomme hvert år i november, og bidrag, på et af de nordiske sprog kan sendes til Jens Axelsen (Birkebakken 11, 2840 Holte) før 1. maj.

Jens Axelsen

Anmeldelser

Lærebog for kommende fagleksikografer

Midt i februar udkommer *Manual i fagleksikografi. Udarbejdelse af fagordbøger - problemer og løsningsforslag*. Herning: Systime 1994. (Henning Bergenholtz og Sven Tarp med bidrag af Grete Duvå, Anna-Lise Laursen, Hans Kristian Mikkelsen, Sandro Nielsen, Ole Norling-Christensen og Jette Peder- sen).

Margit Nielsen, Ágnes Szira Sitkeiné, dr. József Szira: **Dansk-ungarsk ordbog - Dán-magyar szótár**. (Északi Fény BT). Ordbogen er udkommet på et forlag i Ungarn i samarbejde med Geografforlaget (Branderup/Fyn) og den kan bestilles hos Reitzels Boghandel (DKK 198.00). Ordbogen indeholder ca. 50.000 opslagsord. Dagbladet Politiken bragte en anmeldelse af ordbogen den 10. september 1993, skrevet af Per Jacobsen. Interesserede kan henvende sig til Nyhedsbrevets redaktion for at få tilsendt en kopi af denne anmeldelse.

Nyhedsbrev nr. 14 februar 1994

Nyhedsbrev udsendes af foreningen Lekiskografer i Danmark (LEDA).

Ansvarshavende redaktør: Ebba Hjorth.

Redaktør af nr. 14: Anna Braasch.

ISSN 0908-3553

NB! NYT TELEFONNUMMER:

Pia Jarvad, sekretær for LEDA: 35 32 89 78 (Dansk Sprognævn)

Ebba Hjorth, formand for LEDA: 35 32 89 97 (Den Danske Ordbog)